

Βρόστενας ή έγκοπή ένεργεί αισθητικώς περίπου ως άν εις τήν θέσιν της υπήρχε πύργος· σημαίνει χώρον άνευ μάξης. Διότι ο πύργος, όστις είναι χώρος εκ μάξης και ή έγκοπή αυτη άντι πύργου, ως στοιχείον τής συνθέσεως τής προσόψεως, αποτελούν δύο όπτικās αξίās του αυτου πράγματος, ό,τι περίπου τό άρνητικόν εκμαγειον δεδομένης μορφής εν άντιθέσει προς τό θετικόν. Η άρχιτεκτονική παράδοσις ή άντιπροσωπευομένη υπό τής άστικής άρχιτεκτονικής του Μυστρα έπέζησεν εις τήν Πελοπόννησον⁷, υπό τινα δ' έποψιν και έξω αυτης⁸.

Διά τήν χρονολόγησιν του άρχοντικού τής Βρόστενας ένδεικτικόν τεκμήριον αποτελεί ή παρουσία του γείσου με κοίλον κυμάτιον εις τήν κορυφήν των τοίχων· εις κτήρια τής Κορινθίας ή άρχιτεκτονική αυτη μορφή συνιστά γνώρισμα του δευτέρου ήμισους του 18ου αιδώνος⁹.

ΔΗΜ. ΠΑΛΛΑΣ

*

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ
ΒΟΙΩΤΙΑΣ, ΕΥΒΟΙΑΣ

ΒΟΙΩΤΙΑ

Τα εις τήν Βοιωτίαν τυχαία εδρήματα κατά τα έτη 1959 και 1960 δέν είναι μέν πολλά, είναι όμως άρκετά ένδιαφέροντα. Το πρώτον είναι ή κατωτέρω σημειουμένη έπιγραφή. Πρόκειται περι τμήματος παρίνου άρχαϊκού κιονίσκου (Πίν. 125 α) μήκους 0,21 μ., ό όποιος σώζει εις δύο ραβδώσεις του, όπου διακρίνονται και ίχνη κονιάματος, τους έξής δύο στίχους:

Ι Η Ι Σ Μ
Ι Ε Σ Κ Α

*Ο πρώτος στίχος δύναται άδιστακτως να συμπληρωθι ως ακόλουθος:

Ήπόλλων]ι ηισμ[ενίοι

Διά δέ τόν δεύτερον θα έπρότεινα τήν κάτωθι συμπλήρωσιν:

Θεισπιείες κα]ι

7. Πρβλ. Προχείρων οικίας Στεμνίτης και Δημητσάνης εις τήν μελέτην του Μπενεχούτσου ε. ά. εις. 4, 5, 6 και 8 (άπόψεις) και ίδίως εις. 58.

8. Πρβλ. τήν μορφήν του τοίχου ως και τήν μορφήν και τήν διάταξιν των παραθύρων του κτιστου βάθρου του άρχοντικού των Άγράφων (Όρλάνδου, Άρχ. Βυζ. Μνημ. Έλλ. Γ' (1937) 189 εις. 4).

9. Α. Ε. 1956, Χρονικά 16 (Δ. Πάλλας).

Τό σημαντικόν τουτο ευρημα εγένετο εις κτήμα κείμενον παραπλεύρως των σημερινών σφαγείων, ανατολικώς δέ του λόφου του Ήσμηνίου Ήπόλλωνος.

Είναι γνωστόν ότι ο Κεραμόπουλλος (Θηβαϊκά, 35-36) εταύτισε τα θεμέλια του υπ' αυτου άνασκαφέντος πρό έτών μεγάλου ναου με τόν του Ήσμηνίου Ήπόλλωνος, άν και ούδέν ούτος άποδεικτικόν ευρημα είχεν. Έστηρίχθη όμως εις παλαιότερα εδρήματα, τα όποια είχον, κατά τās πληροφορίας του, εύρεθι επί του ίδιου λόφου.

Τό παρ' ήμων δημοσιευόμενον ενεπίγραφον τουτο τμήμα κιονίσκου ένισχύει μάλλον τήν άποψιν Κεραμοπούλλου, και ούχι τήν γνώμην παλαιότερων έρευνητών, οι όποιοι ετοποθέτου τόν ναόν εκει όπου ή εκκλησία του Εδαγγελιστου Λουκά, δηλαδή εις τό σημερινόν νεκροταφείον.

Τό δεύτερον ευρημα είναι πάλιν ή κατωτέρω δημοσιευομένη έπιγραφή.

Αυτη εύρέθη τόν Ήούλιον του 1959 εις τα θεμέλια τής επί τής οδου Ήπαμεινώνδα κτιζομένης τότε οίκοδομής Κοροπούλη, είναι δέ χαραγμένη επί λίθου ύποκυάνου. Πρόκειται περι βάθρου, τό όποιον εις δευτέραν χρήσιν εχρησιμοποιήθη ως κατώφλιον. Αί διαστάσεις του είναι 0,365 X 0,745 X 1,55 μ. επί δέ μιās των έπιφανειών του σώζει τους έξής τέσσαρας στίχους γραμμάτων:

... ΗΤΟΙΑ ΔΕΛΦΙΟΙ ΚΑΛΛΙΑΔΑΣ
... Θ... Η, Α ΔΕΛΦΙΑΦΙΛΟΞΕΝΑ
ΦΙΛΟΚΡΑΤΕΙΝ ΞΕΝΩΝΟΣ ΤΟΙΣ ΘΙΟΙΣ
ΤΕΙΣΙΚΡΑΤΗΣΘΘΙΝΙΟΥ ΣΙΚΥΩΝΙΟΣ
ΕΠΟΗΣΕ.

Η χρονολόγησις τής έπιγραφής επιτυχάνεται κυρίως διά τής μνείας του όνόματος του και άλλοθεν γνωστου καλλιτέχνη, του όποιου ένταυθα σώζεται και τό πατρωνυμικόν ΘΘΙΝΙΟΥ¹.

Τόν Νοέμβριον του 1959 τό άροτρον του Άθανασίου Μελισσάρη προσέκρουσε εις τό εικονι-

1. Εις τήν σειράν των γλυπτών των αναφερομένων ως Θηβαίων ή ως εργασθέντων εν Θήβαις μνημονεύεται και ο Σικυώνιος Τεισικράτης, ό όποιος ειργάσθη μεταξυ των ετών 320—284 π. Χ., ως διαπιστώνεται και έξ άλλης εν Θήβαις εύρεθείσης έπιγραφής (I. G. VII 2470). Έκτός τής ιδιικής μας έπιγραφής τό όνομα του πατρός του μας δίδει και μία έξ Ήρωπου έπιγραφής (I. G. VII 267) ένφ έξ άλλων έπιγραφών δύο, επίσης έξ Ήρωπου προερχομένων (I. G. VII 384 και 431), μιās εκ Τανάγρας (I. G. VII 521), άλλης εκ Σικυώνος (I. G. IV 427) και μιās εκ Δήλου (βλ. J. Marcadé, Signature τ. Η σ. 128 - 130), μανθάνομεν ότι ο Τεισικράτης είχεν υιόν Θθινίαν, επίσης καλλιτέχνην άνδριαντοποιόν, ό όποιος όπας και ό πατήρ του, ειργάσθη και εν Βοιωτίαι.

Ός εν των σημαντικωτέρων έργων του Τεισικράτους ο Πλίνιος (XXXIV, 8, 19) αναφέρει γέροντα Θηβαίον. Νά πρόκειται άραγε περι του Φιλοκράτους;

ζόμενον (Πίν. 125 β) επιτύμβιον θεσπικόν ανάγλυφον, τὸ ὅποιον εἶναι τὸ τρίτον ἐνταῦθα δημοσιευόμενον βοιωτικόν εὐρημα. Ἄνευρέθη ἔξω τοῦ σημερινοῦ χωρίου Θεσπιαί (Ἐρημόκαστρον) εἰς θέσιν « Σχισμένη Πέτρα » ἢ « Κάστρο », ὅπου τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία πόλις. Εὐτυχῶς σώζεται ἀκέραιον, αἱ δὲ μικραὶ φθοραὶ τοῦ προσώπου, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν ὑπὸ τοῦ ἐπεξεργασθέντος αὐτοῦ μεταγενεστέρου τεχνίτου, δὲν ἀλλοιώνουν τὴν ὥραϊαν ἐντύπωσιν, πού μᾶς παρέχει τὸ σημαντικόν αὐτὸ ἐπιτύμβιον ανάγλυφον. Φθοραὶ ἐπίσης ὑπάρχουν καὶ εἰς τὴν ἀετωματικὴν ἀπόληξιν του, καθὼς καὶ εἰς τὴν βάσιν του. Αἱ διαστάσεις του εἶναι: 1,45 X 0,88 X 0,13 μ. Εἰκονίζεται γυνὴ καθήμενὴ ἐπὶ θρόνου κατὰ τὸν γνωστὸν τρόπον τῶν ἀττικῶν ἀναγλύφων, ἡ τέχνη τῶν ὁποίων ἐπέδρασεν ἀποφασιστικῶς ἐπὶ τοῦ Θεσπιέως τεχνίτου. Εἶναι ἐνδεδυμένη χιτῶνα καὶ ἱμάτιον καὶ ἀκουμβᾶ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα της εἰς τὸ ἐρεισίνωτον τοῦ θρόνου, ἐνῶ διὰ τῆς ἀνωψωμένης δεξιᾶς κρατεῖ καὶ περιεργάζεται μικρὸν ἀντικείμενον — ἴσως κόσμημα — τὸ ὅποιον θὰ ἐδηλοῦτο διὰ χρώματος. Ἡ θέσις τῶν χειρῶν καὶ τῶν ἐπὶ ὑποποδίου στηριζομένων ποδῶν, ἡ ἑλαφρὰ στροφή τοῦ ἄνω μέρους τοῦ σώματος πρὸς τὰ ἔμπροσ — ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπον σῶμα καὶ ἡ κεφαλὴ εἶναι κατὰ κρόταφον — καὶ ἐν γένει ἡ ὅλη τεχνικὴ ἐκτέλεσις τῆς καθήμενης μορφῆς δεικνύει ὅτι ὁ Θεσπιεὺς τεχνίτης κατάρθωσε νὰ μιμηθῆ πολλὰς ἀπὸ τὰς ἐπιτεύξεις τῆς μεγάλης ἀττικῆς τέχνης.

Μία σύγκρισις τοῦ ἀναγλύφου τούτου πρὸς τὸ τῆς Ἄλυκῆς τῆς Δομβραίνης (βλ. Χ. Καρούζου, Τὸ Μοῦσεῖο τῆς Θήβας, 38 ἀριθ. 131, εἰκ. 31) φανερώνει τὴν ἰδίαν μὲ ἐκεῖνο καλλιτεχνικὴν νοοτροπίαν. Καὶ τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν ἰδίαν σειρὰν τῶν θεσπικῶν ἀναγλύφων, τὴν ὁποίαν πρὸ ἐτῶν ἐμελέτησεν ὁ G. Rodenwaldt: Thespische Reliefs, Jb. τόμ. 28 σ. 309 - 339, ὁ ὁποῖος κατέταξε ταῦτα, ἐκ καλλιτεχνικῶν καὶ μόνον τεκμηριῶν ὀρμώμενος, εἰς διαφόρους χρονολογικὰς περιόδους, μὴ ἐπηρεασθεὶς ἀπὸ τὰς μεταγενεστέρας ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφάς.

Καὶ τὸ ἰδικόν μας, παρὰ τὴν πρό τοῦ προσώπου τῆς εἰκονιζομένης ὑπάρχουσιν ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐπιγραφῆν, δύνανται νὰ χρονολογηθῆ ἀσφαλῶς εἰς τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 5ου π.Χ. αἱ.

Ὡς ἐλέχθη ἤδη ἀνωτέρω, τὸ πρόσωπον τῆς γυναικὸς φέρει ἀρκετὰς φθοράς προξενηθείσας ὑπὸ τοῦ μεταγενεστέρου τεχνίτου. Διότι οὗτος, ἐν τῇ προσπαθείᾳ του ν' ἀπαλείψῃ τὴν σύγχρονον μὲ τὴν μορφήν ἐπιγραφῆν, ἀπέξεσε τὸ πρό τοῦ προσώπου τμήμα, ὅπου ἦτο αὐτὴ χαραγμένη — τοῦτο φαίνεται καθαρὰ καὶ σήμερον — ἀλλὰ κατὰ τὴν

ἐργασίαν του αὐτὴν ἐπέφερε, φαίνεται, κακῶσις εἰς τὸ πρόσωπον, τὰς ὁποίας καὶ ἐπληρώρωσε στερεώσας τὰ ἀποκοπέντα τμήματα τῆς ρινὸς καὶ τῆς σιαγόνος διὰ σιδηρῶν συνδέσμων. Κατόπιν δὲ ἐχάραξε τὴν κατὰ τὴν δευτέραν χρῆσιν τοῦ ἀναγλύφου ἐπιγραφῆν, ἡ ὁποία ἔχει οὕτω :

Ε Π Ι Α Φ Ρ Ο Δ Ι Σ Ι Α Τ Η
Κ Α Ι Λ Υ Κ Κ Α Ι Α Ι Σ Ι Ω Ν Ο Σ
Γ Υ Ν Α Ι Κ Ι

Ἡ ἐπιγραφὴ δύναιτο ν' ἀναχθῆ εἰς τὸν 1ον π.Χ. αἰ., εἰς τὴν ἐποχὴν δὲ αὐτὴν βεβαίως ἀνάγεται καὶ ἡ ἐκ νέου χρησιμοποίησις τοῦ ἀναγλύφου.

Δύο ἀκόμη ἀνάγλυφα, τῶν ὁποίων τὸ ἓν εἶναι ἀσφαλῶς ἐπιτύμβιον (Πίν. 126 β), προέρχονται ἐπίσης ἐκ τῆς ἰδίας περιοχῆς μὲ τὸ προηγούμενον. Τὸ ἐπιτύμβιον, διαστάσεων 0,81 X 0,56 X 0,41, εἶναι κυβόσχημος λίθος, φέρων εἰς τὸ ἄνω μέρος τὴν ἐπιγραφῆν Ε Π Ι Δ Ι Ο Κ Λ Ε Ι Η Ρ Ω Ι, κάτωθεν δὲ αὐτῆς εἰς τετράγωνον βάθυσμα, τρόπον τινὰ ἐν πλαίσίῳ, ἰπέα βαίνοντα πρὸς βωμόν, ὀρθογωνίου σχήματος, σημειούμενον δι' ἐγχαράκτων γραμμῶν. Ὁ δεξιὸς πούς τοῦ ἵππου εἶναι ὑψωμένος καὶ πατεῖ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, ἐνῶ τοῦ ἵππεως τὸ μὲν σῶμα καλύπτει μεγάλων διαστάσεων ἀσπίς, τὴν δὲ κεφαλὴν περικεφαλαία, ὅπισθεν δὲ αὐτῶν ἀνεμίζεται χλαμύς.

Ὁ τύπος αὐτὸς τῶν κυβόσχημων ἐπιτυμβίων μνημείων κατὰ τοὺς ὑστερορρωμαϊκοὺς χρόνους εἶναι πολὺ συνήθης εἰς τὴν Βοιωτίαν, τὸ δὲ Μοῦσεῖον τῶν Θηβῶν ἔχει πλῆθος τοιούτων ἐπιτυμβίων μνημείων (βλ. Χ. Καρούζου, Τὸ Μοῦσεῖο τῆς Θήβας, 50-51).

Τὸ ἕτερον τῶν ἀναγλύφων παρ' ὅλον ὅτι παρέχει ἐντύπωσιν ἐπιτυμβίου μνημείου — εἶναι στήλη, μὲ ἀετωματικὴν ἀπόληξιν, διαστάσεων 0,93 X 0,45 X 0,20 μ. — δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι τοιοῦτον. Διότι αἱ δύο μορφαὶ τοῦ κάτωθεν τοῦ ἀετώματος ἀναγλύφου ἀνήκουν εἰς τὸν κόσμον τῶν θεῶν. Ἴσως ἡ καθήμενὴ εἶναι ἡ Δήμητρα, ἡ δὲ πρὸ αὐτῆς ἵσταμένη μορφή, μὲ τὰς δάδας εἰς τὰς χεῖρας ἡ Περσεφόνη (Πίν. 126 α).

Δὲν γνωρίζω ἂν αἱ εἰκονιζόμεναι μορφαὶ ἔγιναν κατὰ τὴν δευτέραν χρῆσιν τῆς στήλης. Πάντως ἡ παράστασις, ἂν πρόκειται περὶ τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης, δὲν θὰ εἶναι ἀσχετος μὲ τὴν ὑπάρχουσαν ἴσως ἐν Θεσπιαῖς λατρείαν τῶν θειαινῶν αὐτῶν.

Ὁ δαιδαλικὸς τέλος ἀκέφαλος κορμὸς ἀγάλματος ἐκ λίθου ἐνοπίου (Πίν. 127 β) ὕψους 0,61 μ., εὐρέθῃ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἀρχαίου νεκροταφείου τῆς Τανάγρας, ὅπου σήμερον τὸ ἀεροδρόμιον. Ὁ κορμὸς οὗτος εἶναι κυλινδρικός καὶ σῶ-

ζεται από του λαιμού μέχρι και κάτωθεν τῆς ὀσφύος. Παριστῆ γυναίκα ἐνδεδυμένην χονδρὸν χιτῶνα, ὁ ὁποῖος ἀφίνει γυμνάς τὰς κεκαμμένας πρὸς τὰ ἔμπρὸς χεῖρας, ὀλίγον κάτω τῶν ὤμων. Ἡ δὴ λωσις τῶν πτυχῶν τοῦ χιτῶνος διὰ χαραγῶν εἶναι φανερά εἰς τὸν ἀριστερὸν ὤμον, κάτω αὐτοῦ, καθὼς καὶ εἰς τὴν δεξιὰν πλευράν. Παρὰ δὲ τὰς φθοράς του εἰς τὸ στήθος καὶ γενικῶς εἰς τὴν ὄλην ἔμπροσθίαν ἐπιφάνειάν του, φαίνεται καθαρά ὅτι, ὅπως καὶ εἰς τὸ ἀγαλμάτιον τῆς Λιάτανης (βλ. Χ. Καρούζου, τὸ Μουσεῖο τῆς Θήβας, 11, εἰκ. 1-2). Ἡ κόμη πίπτει ἔμπρὸς εἰς δύο πλοκάμους, ὀπισθεν δέ, ὡς διεσώθη μεταξύ τῶν ὤμων, εἶναι ἐσχηματοποιημένη κατὰ τὸν τυπικὸν τρόπον τῆς ἐποχῆς καὶ σώζεται εἰς δύο ἀναγλύφους βαθμίδας (Πίν. 127 α).

Ἡ γυναικεία αὕτη μορφή, δι' ἀμφοτέρων τῶν πρὸς τὰ ἔμπρὸς φερομένων χειρῶν της, κρατεῖ ἀνάγλυφον ταινίαν. Ἴσως νὰ πρόκειται περὶ ἐπιτυμβίου ἀγάλματος. Ὁ τόπος ἄλλωστε, ὅπου εὑρέθη, ὑποσημαίνει τοῦτο, ἡ δὲ ταινία, ἂν εἶναι πράγματι τοιαύτη, ὑπενθυμίζει παρομοίας περιπτώσεις τὰς ὁποίας συναντῶμεν πολὺ ἀργότερον εἰς τὰς λευκάς ἀττικὰς ληκύθους.

Τέλος, κάτω τῆς κεκαμμένης ἀριστερᾶς χειρὸς, ὑπάρχει ἐπιγραφή — τοῦ καλλιτέχνου ἄραγε; — τὴν ὁποίαν ὁμως δὲν κατάρθωσα μέχρι σήμερον νὰ ἀναγνώσω.

Ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς τοῦ κυλινδρικοῦ αὐτοῦ κορμοῦ καθὼς καὶ τῆς κόμης, τὸν κατατάσσουσιν χρονολογικῶς εἰς τὰ λεγόμενα δαιδαλικά ἔργα τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 7ου π.Χ. αἰ.

*

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Αὗται διενεργοῦνται εἰς δύο σημεῖα: ἐν Ἄρνη τῆς Κοπαίδος καὶ ἐν Αὐλίδι.

Εἰς τὴν Ἄρνην (Γλᾶ) αἱ ἀνασκαφαὶ ἤρχισαν τὸ 1955 καὶ ἐξακολοῦθον κατ' ἔτος μέχρι σήμερον¹. Κατὰ τὰς ἐρεῦνας αὐτὰς ἐμελετήθησαν αἱ τέσσαρες πύλαι τοῦ τείχους, τὸ ἀνάκτορον καὶ ἡ λεγομένη Ἀγορὰ, τῆς ὁποίας ἡ ἀνασκαφή θὰ συνεχισθῆ καὶ ἐφέτος.

Ἡ ἔρευνα τῶν πυλῶν ἔδειξε πολὺ διαφορετικὸν τὸ γενικὸν τὸν διάγραμμα. Ἐπίσης καὶ τοῦ ἀνακτόρου ἐμελετήθησαν λίαν ἐνδιαφέρουσαι λεπτομέρειαι τῶν διαμερισμάτων του καὶ ἰδίως τοῦ βορειοδυτικοῦ μεγάρου (Πίν. 129 β). Τέλος, ἡ δυτικὴ πτέρυξ τῆς Ἀγορᾶς παρουσίασεν ἐντελῶς

1. Ἰ. Θρεψιάδη, εἰς Ἔργον Α. Ε. 1955 σ. 34 - 35, 1956 σ. 32, 1957 σ. 25 - 30, 1958 σ. 42 - 48, 1959 σ. 20 - 23, 1960 σ. 37 - 48, 1961 σ. 39 - 48. «Πρακτικά» 1955 σ. 121 - 124, 1956 σ. 90 - 93.

διάφορον διάγραμμα, αἱ δὲ ὑπόστυλοι αἰθουσαι αὐτῆς ἀποδεικνύουν τὴν μνημειακὴν σύστασιν τῶν κτηρίων της.

Εἰς τὴν Αὐλίδα αἱ ἔρευναὶ ἤρχισαν κατ' ἀρχὰς τὸ 1941 δαπάναις τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας, διεκόπησαν ὁμως ἔνεκα τῆς Κατοχῆς. Τότε εἶχεν ἀποκαλυφθῆ τμῆμα τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, ἡ τελειωτικὴ ὁμως ἔρευνα καὶ ἀποκάλυψις τοῦτου ἔγινε τὸ 1956 (Πίν. 128 α, β). Κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη τῶν ἀνασκαφῶν ἀπεκαλύφθησαν ἱερά κρήνη πρὸ τοῦ ναοῦ (Πίν. 129 α) καὶ τὰ κατὰ τὴν νοτίαν πλευράν αὐτοῦ ἔργαστήρια ἀγγειοπλαστικῆς καὶ κοροπλαστικῆς καθὼς καὶ καταγῶγιον.

Περὶ ὄλων αὐτῶν τῶν ἐρευνῶν μου ἐδημοσιεύθησαν σύντομοι ἀνακοινώσεις εἰς τὰ Πρακτικά τῆς Α. Ε., 1955 καὶ 1956, καὶ εἰς τὸ κατ' ἔτος, ἀπὸ τοῦ 1955 καὶ ἐπέκεινα, ἐκδιδόμενον Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας².

Ι. ΘΡΕΨΙΑΔΗΣ

*

ΕΥΒΟΙΑ

Εἰσαγωγικά: Τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ ἔτους 1956 ἐγένετο διὰ τῆς τότε διορισθείσης Ἐπιμελητρίας Ἀγγελικῆς Κ. Ἀνδρειωμένου ἡ ταῦτις τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Μουσείου Χαλκίδος ἀναγραφομένων ἀρχαίων ὡς καὶ ἡ καταγραφή καὶ πλήρης περιγραφή τῶν ἀκαταγράφων. Κατάλογος τῶν ἔλλειπόντων ἀντικειμένων ἐστάλη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον.

Κατωτέρω προβαίνομεν εἰς ἑκθεσιν περὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐπιμελητρίας Εὐβοίας κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1957 μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου 1960 χρονικὸν διάστημα. Ἡ κατάταξις τῆς ὕλης γίνεται κατὰ περιοχάς, ἀνεξαρτήτως τοῦ εἶδους τῶν ἀντικειμένων καὶ τοῦ μικροῦ ἐνίοτε πρωθυστεροῦ ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἡμερομηνίας εὑρέσεως.

Μ π ε λ λ ο ὄ σ ι α (Ν.Α. τοῦ Ἀλιβερίου)

Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο καὶ πλησιέστατα πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐπεσημάνθησαν καὶ ἐφωτογραφήθησαν ἄφθονα τεμάχια ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, ἀτάκτως ἔρριμμένα εἰς ἕκτασιν δέκα περίπου μέτρων. Ἐρευνα τοῦ χώρου πιθανὸν νὰ φέρῃ εἰς φῶς ἀρχαῖον ναόν.

Ἀ λ ι β ε ρ ι ο ν

Ἐρευνα ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ ἐν Ἀλιβερίῳ θερμοηλεκτρικοῦ ἐργοστασίου ἀπέδωσε κιονόκρανα, τεμάχια μαρμαρίνων πλακῶν (πιθανὸν ἐκ

2. Ἰ. Θρεψιάδη, Αὐλίδις «Ἔργον» 1956 σ. 33-37, 1958 σ. 53 - 60, 1959 σ. 24 - 31, 1960 σ. 49 - 53, 1961 σ. 48 - 51. «Πρακτικά» 1956 σ. 94 - 104.

θρόνου) και τὸ δεξιὸν τμήμα μεγάλης ἐπιγραφῆς, ἧτις μετεφέρθη εἰς τὸ Μουσεῖον Ἑρετρίας.

Θαρούνια

Ἐξῶθι τοῦ χωρίου τούτου τῆς κεντρικῆς Εὐβοίας ἐπεσημάνθη οἰκοδόμημα μικρόν, ἐκ μεγάλων ἀργῶν λίθων κατεσκευασμένον. Πιθανὸν πρόκειται περὶ πύργου, ἴσως μεσαιωνικῶν χρόνων.

Ἄνω Βάθεια

Εἰς τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Ἄνω Βάθειας ἐπεσημάνθησαν ἐντεταχισμένα μαρμάρινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη παλααιοχριστιανικοῦ ἢ βυζαντινοῦ ναοῦ (θωράκια κτλ.), κάτωθεν δὲ τῆς στέγης ἐτέρου βυζαντινοῦ ναοῦ εὐρέθη και μετεφέρθη εἰς τὸ Μουσεῖον Χαλκίδος μαρμάρινον ἀγαλμάτιον κόρης στηριζούσης τὴν ἀριστεράν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς Πανός (Πίν. 130 γ).

Ἑρέτρια

Τὸν Νοέμβριον τοῦ ἔτους 1957, κατὰ τὴν διάνοξιν χανδάκων διὰ τὴν τοποθέτησιν ὑδροσωλήνων, ἤλθον εἰς φῶς τρεῖς τάφοι καλυβίται, ἀνήκοντες εἰς τρεῖς διαφόρους ἐποχάς, ἧτοι εἰς τὸ τέλος τοῦ βου π.Χ. αἰῶνος, εἰς τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 5ου π.Χ. και εἰς τὸν 3ον π.Χ. αἰῶνα. Μεταξὺ τῶν ἀφθόνων εὐρημάτων τοῦ δευτέρου τάφου συγκαταλέγεται και ὠραιότατον πλαστικὸν ὑπόδημα μετὰ χρωματικοῦ διακόσμου, ἄριστα διατηρουμένου (Πίν. 130 ζ), ἐνῶ εἰς τὸν τάφον τοῦ 3ου π.Χ., αἰ., εὐρέθη και πῆλινον εἰδώλιον παριστῶν τὸν Θεὸν Μῆνα ἐπὶ τῆς μῆνης καθήμενον και πατοῦντα ἐπὶ ράχους ζώου. Μικρά ἔρευνα εἰς τὰ περὶξ ἔφερον εἰς φῶς δύο, ἐντὸς τῆς γῆς τοποθετημένους, πίθους ἀγνώστου ἐποχῆς.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν ἐργασιῶν ὑδρεύσεως ἐσημειώθησαν εἰς τὸ τοπογραφικὸν σχέδιον τῆς Ἑρετρίας ὄλα τὰ ἐλλθόντα εἰς φῶς ὑπολείμματα ἀρχαίων κτηρίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων και αἶθουσα μετὰ ψηφιδωτοῦ दाπεδου, ἐλληνιστικῶν πιθανῶς χρόνων. Πλησίον τοῦ οἰκοδομήματος τούτου εὐρέθη τμήμα ἀρχαῖκου ἀκροκεράμου μετὰ πλαστικῆς παραστάσεως κεφαλῆς Μεδούσης (Πίν. 130 α) και παρίνη ἀρχαῖκή κεφαλῆ (Πίν. 130 δ). Ἐπισταμένη ἔρευνα πιθανὸν νὰ φέρη εἰς φῶς ἱερὸν τῶν ἀρχαῖκῶν χρόνων.

Εἰς ἕτερον σημεῖον τῆς πόλεως εὐρέθη τμήμα μαρμαρίνης βάσεως (0,57 X 0,37 μ.) μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς:

*Δεῖνα, δεῖνος] ν. Ἰππου Σαράπι
δι, Ἰσιδι, Ἄνο]ύβιδι εὐχῆν*

Εἰς τὸ Μουσεῖον περισυνελέγησαν τυχαῖα κατὰ καιροῦς εὐρήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων και δύο ἐπιγραφαί:

1. ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΧΑΛΕΙΝΟΥ ΧΑΙΡΕ 2. ΚΛΕΙΤΩ

Μύτικας

Κατόπιν πληροφοριῶν διεπιστώθη, ὅτι ἡ ἅγια Τράπεζα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου στηρίζεται ἐπὶ ἀρχαῖου στρογγύλου μαρμαρίνου βωμοῦ φέροντος ἐννέα ὀρθίας ἀναγλύφους μορφᾶς ἐν πομπῇ.

Νέα Λάμψακος

Κατὰ τὴν ἄρροσιν ἀγροῦ ἤλθον εἰς φῶς μαρμάρινος ἀκέφαλος κορμὸς λέοντος και φυσικοῦ μεγέθους μαρμαρίνη γυναικεία καθήμενη μορφῆ ἐλληνιστικῶν χρόνων. Μικρά ἔρευνα ἐν τῷ χώρῳ ἀπέδωκε μέγαν και σπάνιον ἀγγεῖον, ἐπαρχιακοῦ ἐργαστηρίου (μᾶλλον Βοιωτικοῦ) τῶν ἀρχαῖκῶν χρόνων (Πίν. 130 β).

Κατὰ τὴν διάνοξιν τῶν θεμελίων τοῦ αὐτόθι ἐργοστασίου ἀμιαντοσωλήνων εὐρέθησαν τρεῖς τάφοι διαφόρου ἐποχῆς ἕκαστος (Πρωτογεωμετρικός, πηλίνη παιδικὴ σαρκοφάγος τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος και ρωμαϊκός). Τὰ εὐρήματα διεκομίσθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Χαλκίδος. Πρόχειρος ἔρευνα και περαιτέρω παρακολούθησις τῶν ἐσκαφῶν οὐδὲν ἀπέδωκεν.

Πλησίον τῶν Ἄλυκῶν Νέας Λαμψάκου ἀνεσκάφησαν δύο καλυβίται τάφοι, πλὴν τῶν τετραμμένων ὁμων ὁστῶν οὐδὲν ἕτερον παρουσίασαν.

Ἐν τῇ θέσει «Τροχός» Νέας Λαμψάκου ὑπάρχει παλαιά, ὑπὸ τοῦ Adolph Wilhelm ἐν Α. Ε. 1892 δημοσιευθεῖσα ἐπιγραφή ἐπὶ βράχου

ΜΗ ΕΓΒΑΙΝΕΙΝ ΕΙΣ ΤΑ ΧΩΡΙΑ

(Πίν. 130 ε). Ἐπειδὴ ὁ βράχος, ὡς εὑρισκόμενος ἐντὸς περιοχῆς λατομείου, ἐκινδύνευε ν' ἀνατιναχθῆ, ἐγένοντο ἐνέργειαι πρὸς διασφάλισίν του και ἐζητήθη παρὰ τοῦ Ὑπουργείου ἡ περίφραξις του διὰ σιδηροῦ κικλιδώματος, ἧτις ὁμων ἀκόμη δὲν ἐπραγματοποιήθη.

Χαλκίς

Ἐπὶ τοῦ λόφου «Γύφτικα» Χαλκίδος, ὅπου νῦν ὁ ἐργατικὸς Συνοικισμὸς, διενηργήθησαν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1958 ἀνασκαφαί, αἵτινες ἔφερον εἰς φῶς τέσσαρα ψηφιδωτὰ¹, ἐξ ὧν τὸ ἐν ὠραιότατων παραστάσεων (Πίν. 131 α, β). Τὰ ὑπολείμματα συστήματος ὑπογείου ὑδραγωγείου ἐμελετήθησαν, ὠραία δὲ και σπανιώτατα διὰ τὴν Χαλκίδα πρωτογεωμετρικὰ ἀγγεῖα περισυνελέγησαν

1. Ἀγγελικὴ Κ. Ἀνδρειωμένου, «Ψηφιδωτὰ ἐν Χαλκίδι» εἰς «Γέρας Οἰκονόμου» Γ' (1953).

(Πίν. 132 α). Ἀνασκαφή ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ δύο φρεάτων βάθους 3.50 καὶ 5 μ. ἀπέδωκεν πληθὺν ὀστράκων καὶ εἰδωλίων, καλυπτόντων περίοδον τεσσάρων αἰώνων, ἀπὸ τῆς Πρωτογεωμετρικῆς μέχρι τοῦ ὀρίμου ἀρχαϊσμοῦ. Εἰς τὸν Πίν. 132 β, γ εἰκονίζονται ἐλάχιστα τῶν ὀστράκων τούτων.

Ἐπανειλημμένοι ἐνέργειαι παρά τοῖς πολίταις ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παράδοσιν εἰς τὸ Μουσεῖον Χαλκίδος πλείστων ὄσων ἀρχαίων ἀντικειμένων (ἀγγείων, εἰδωλίων, ἀναγλύφων, λύχνων, ἐπιγραφῶν, τουρκικῶν ἐνεπιγράφων ἐπιτυμβίων στηλῶν, ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, εἰκονιστικῶν κεφαλῶν κ.τ.λ.), ἅτινα εὐρίσκοντο εἰς αὐτὰς οἰκιῶν ἢ ἐφυλάσσοντο παρά τῶν κατεχόντων ταῦτα.

Τυχαιὰ εὐρήματα παρεδόθησαν ἄρκετά, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀνάγλυφον μὲ παράστασιν νεκροδείπνου, εἰκονιστικὴ κεφαλὴ καὶ τριπλοῦν ἀγγεῖον - ἄθυρμα Πρωτογεωμετρικῶν χρόνων.

Κατὰ τὴν διάνοξιν τῶν θεμελίων τῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἄναστ. Παπαναστασίου πολυκατοικίας Εὐ. Παναγιᾶρ ἤλθον εἰς φῶς καμαροσκεπὴ ὑπόγεια διαμερίσματα τοῦ μεσαιωνικοῦ φρουρίου. Ὁ ἰδιοκτήτης διετάχθη νὰ τὰ διατηρήσῃ εἰς τὰ ὑπόγεια τῆς οἰκοδομῆς, ὅπου δύναται τις νὰ τὰ ἐπισκεφθῇ.

Εἰς τίνα σημεῖα ἀνεσκάφησαν τάφοι διαφόρων ἐποχῶν. Τρεῖς κλασσικῶν χρόνων ἐπὶ τοῦ λόφου «Δεξαμενῆ» τοῦ συνοικισμοῦ Νεαπόλεως. Τέσσαρες Βυζαντινῶν καὶ εἰς Πρωτογεωμετρικῶν χρόνων ἐπὶ τοῦ λόφου «Γύφτικα». Δύο ρωμαϊκοὶ εἰς τὴν ὁδὸν Ἀριστοτέλους, τέλος δὲ ἀνεσκάφησαν καὶ ἐμετρήθησαν δύο ὁμαδικοὶ τάφοι ἢ ὀστεοφυλακεῖα, ὁ εἰς εἰς τὴν ὁδὸν Ἀριστοτέλους παρά τὸ Μηχανουργεῖον Καπνίσση καὶ ὁ ἕτερος εἰς τὴν αὐλὴν τῆς νεοδημητρίου οἰκίας τοῦ κ. Σπ. Βασιλείου εἰς τὴν συνοικίαν Βοῦρκος. Ἐρευνα κατὰ μήκος τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ Ἀρεθοῦσης εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἐργοστασίου Oscar Darig ἀπέδωκεν εἰς διάφορα στρώματα ὀστρακα ἀρχαϊκὰ καὶ κλασσικά. Ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν Δημοσίων Ὑπαλλήλων περισυλλέγησαν ὀστρακα διαφόρων ἐποχῶν.

Ἐπεσημάνθη καὶ ἐφωτογραφήθη ὡραία μαρμαρινὴ τουρκικὴ κρήνη ἐντὸς τῆς αὐλῆς τῆς οἰκίας Χαλβατζῆ, ὅπισθεν τῆς Κλινικῆς Σιλβέστρου παρά τὸν Ἄγ. Δημήτριον καὶ μετεκομίσθη εἰς τὸ ἀναστηλωθὲν Τέμενος Χαλκίδος ὑπὲρθυρον πύλης τουρκικοῦ νεκροταφείου μετὰ φυτικοῦ διακόσμου ἀρίστης συλλήψεως καὶ ἐκτελέσεως.

Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Βαθροβουνίου, ὅπισθεν τοῦ ἐργοστασίου Γεωργιάδου, ἐπεσημάνθη εἰς τὸν βράχον τεχνητὴ τομὴ μετὰ κονιάματος. Καθαρισμὸς τοῦ χώρου ἔδειξεν, ὅτι πιθανὸν πρόκειται

περὶ δωματίου μετὰ ψηφιδωτοῦ διαπέδου μέσων ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἄπαντα τὰ σφζόμενα τεμάχια τοῦ ψηφιδωτοῦ μετεφέρθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Χαλκίδος.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Βαθροβουνίου ἐπεσημάνθησαν θεμέλια μεγάλου κυκλικοῦ οἰκοδομήματος διαμέτρου 5 μέτρων. Πάχος τοίχων 0,80. Πλησίον τεμάχια μαρμαρινῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν μεταγενεστέρων πῶς χρόνων. Μικρὸν ἀπότμημα ἐπιτυμβίου στηλῆς μετεφέρθη εἰς τὸ Μουσεῖον.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁδοῦ Ἀηλαντίων ἐπεσημάνθη ὑπόγειος κατασκευὴ ἑλληνιστικῶν χρόνων, πλησίον δὲ ταύτης εὐρέθη ἀποθήκη, περιέχων διακοσίους δέκα μελαμβαφεῖς λύχνους, ἀνήκοντας εἰς δύο τύπους τοῦ τέλους τοῦ ΣΤ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος.

Ἐμετρήθη καὶ ἐφωτογραφήθη εἰς τὰς λεπτομερεῖας τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Παιδῶν παλαιόν, μὲ ὡραιότατον ξυλόγλυπτον διάκοσμον (Πίν. 132 δ), ἀρχοντικὸν τῆς Τουρκοκρατίας καὶ δι' ἀναφορᾶς ἐξηγήθη ἢ ἀπαλοτριώσις του καὶ ἡ μετατροπὴ του εἰς Μουσεῖον Λαογραφικόν. Ἡ διαδικασία τῆς ἀπαλοτριώσεως ἔχει προχωρήσει.

Ἁ γ ι ο ς Ἰ ω ἄ ν ν η ς ὁ Κ α λ υ β ῖ τ η ς

Τέσσαρα χιλιόμετρα ἀπὸ τῶν Ψαχνῶν καὶ δεξιὰ τῆς πρὸς βόρειον Εὐβοίαν ὁδοῦ εὐρίσκεται ὁ βυζαντινὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Καλυβίτου². Ἐπὶ τοῦ ναοῦ καὶ ἐπὶ τινος παρακειμένου οἰκίσκου ἐπεσημάνθησαν ἐντετειχισμένα γλυπτὰ ἐκκλησίας βυζαντινῶν χρόνων, ἐν τῷ περιβόλῳ δὲ κατακεῖμενα κατεμετρήθησαν καὶ ἐφωτογραφήθησαν μεγάλα τεμάχια ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, ἐκ τῆς αὐτῆς μεγάλης βυζαντινῆς ἐκκλησίας προερχόμενα (Πίν. 132 ε, ς).

Κ α θ ε ν ο ἰ

Ἐξῶθι τοῦ χωρίου ὑπάρχει ἡμερειπωμένους σταυρεπίστεγος ναὸς τοῦ ΙΖ' πιθανὸν αἰῶνος, ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τρίτης, διαστάσεων 7 Χ 4 μ. περίπου. Ἐξωτερικῶς ἔχομεν ἀκανόνιστον μίμησιν τοῦ πλινθοπεριβλήτου συστήματος. Ἐσωτερικῶς αἱ καμάραι εἰς μὲν τὰς θόλους σχηματίζονται διὰ λιθίνων πλακῶν, εἰς τὰς παρυφᾶς τῶν δὲ διὰ μεγάλων ὀρθογωνίων λίθων. Ὁ ναὸς εἶναι κατάκοσμος διὰ τοιχογραφιῶν (Πίν. 133 α-γ), σκοτεινῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χρωμάτων (μέλανος, πορφυροῦ, κιτρινοφαίου, κνανοῦ). Μία μορφὴ ἐξωγραφημένη μόνον διὰ μέλανος χρώματος. Κάτω ἔχομεν σειρὰν Ἁγίων, ἐνθ' ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ εἰκονίζονται Ἐπίσκοποι. Πλησίον τοῦ τέμπλου, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο ἐκ ξύλου, ὑπάρχει ἐξωγραφημένη ταινία ἀνθεμίων. Τὰ ἄμφια τῶν Ἐπισκόπων φέ-

2. Ἀνδρέου Ἰωάννου, « Βυζαντινὰ Εὐβοίας » σελ. XVII.

ρουσι λευκούς και μέλανας σταυρούς μετ' ἔγχαραξων ἐντὸς τοῦ κονιάματος. Μικρὰ κόγχη εἰς τὴν πρόθεσιν φέρει διάκοσμον ἀνθεμίων καὶ σταυρῶν. Ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας εὐρέθησαν ἀρχιτεκτονικὰ μαρμάρινα μέλη. Περί τὰ τριακόσια μέτρα μακρὰν εὐρέθη κέραμος μετὰ σφραγίδος :

Τ Ι Μ
Ο Κ Ρ Ι
Τ Ο Υ

Θεολόγος

Τυχαῖον εὑρημα ἐν Θεολόγῳ εἶναι τὰ ἀγγεῖα τοῦ Πίν. 132 δ. Ὁ πηλὸς τῶν δὲν εἶναι πολὺ καθαρὸς καὶ τὸ ἐπίχριμά τῶν ἐδκόλως ἀπολεπίζεται. Φαίνεται, ὅτι εἶναι προϊόντα τοπικῶν ἐργαστηρίων γεωμετρικῶν χρόνων.

Εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ χωρίου ὑπάρχει ἡ τοποθεσία Βίδισμα, ἔνθα θεμέλια οἰκοδομήματος ἐκ μεγάλων ἀργῶν λίθων φαιοῦ χρώματος.

Εἰς ἑτέραν θέσιν, καλουμένην «Γέροντος Τάφος», ὑπάρχει λοφίσκος, σχηματιζόμενος διὰ λίθων ἀργῶν. Πρὸ ἐτῶν, ὡς ἰσχυρίζονται οἱ ἐντόπιοι, ἀρχαιοκάπηλοι ἔσκαψαν εἰς τὸ κέντρον τοῦ λόφου καὶ εὗρον τάφον, περιέχοντα χρυσοῦν στέφανον. Πράγματι αἱ σειραὶ τῶν λίθων εἶναι τελείως τεταραγμέναι. Πιθανὸν πρόκειται περὶ τινος κυκλικοῦ τάφου μεταγενεστέρων χρόνων, ὡς οἱ ἐν Πέτῃ Χαλκίδος³. Πρόχειρος ἔρευνα τῶν περὶ οὐδὲν ὄστρακον ἀπέδωσεν. Ἐὰν πρόκειται περὶ τοῦ ἐν ΠΑΕ 1900 σ. 65 ὑπὸ Γ. Παπαβασιλείου ἀναφερομένου τύμβου δὲν δύναμι νὰ εἶπω, διότι τὰ παρεχόμενα στοιχεῖα εἶναι ἀσαφῆ. Ἴσως πρόκειται περὶ παρεμφεροῦς οἰκοδομήματος.

Σ τ ε ν ῆ

Εἰς ἀπόστασιν τριάκοντα μέτρων ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τοῦ Γ. Παπαβασιλείου⁴ δημοσιευομένου οἰκοδομήματος (Ναοῦ Ἀπόλλωνος;) (Πίν. 134 β) εὐρέθη ὀρθογώνιος, σκοτεινοῦ χρώματος, λίθος μετ' ἀναθρώσεως. Ἀσφαλῶς προέρχεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ συγκροτήματος.

Λάμαρη

Εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου ὑπάρχει ὁ λόφος Καστρί, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ἐπεσημάνθησαν καὶ κατεμετρήθησαν τὰ ὑπολείμματα οἰκοδομήματος, σφζομένου μήκους 11,30 καὶ πλάτους 6,80 μ., ἐκ φαιοῦ τοπικοῦ λίθου (Πίν. 134 α). Πιθανὸν πρόκειται περὶ ναοῦ. Διακρίνεται καλῶς ἡ εὐθυνηρία καὶ πλαστικὴ προεξοχὴ ἐν εἶδει κυματίου εἰς τὴν βάσιν

3. ΠΑΕ 1900 σελ. 57 - 66 καὶ Γ. Παπαβασιλείου «Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων» σελ. 13.

4. ΠΑΕ 1909 σ. 266 - 268.

ὀρισμένων ὀρθοστατῶν. Πρβλ. τὸν ἐν Ἀθήναις ναὸν τοῦ Ἡφαιστου. Αἱ διαστάσεις τῶν λίθων κυμαίνονται ἀπὸ 1 X 0,73 X 0,45 μ. μέχρις 1,85 X 0,55 X 0,45 μ..

Ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου εὐρέθη πρὸ ἐτῶν, ὡς βεβαίουν οἱ ἐντόπιοι, ἀργυροῦν νόμισμα τοῦ Φιλίππου Β', ἐκ τῆς περιοχῆς δὲ τοῦ χωρίου Λάμαρη προέρχεται καὶ αἰχμηὶ δόρατος, παραδοθεῖσα εἰς τὸ Μουσεῖον Χαλκίδος (Πίν. 134 ζ). Μελλοντικὴ ἀνασκαφὴ ἐπὶ τοῦ λόφου θὰ λύσῃ τὸ αἰνίγμα τῆς εἰς τόσον ἀπομεμακρυσμένην καὶ ἀπρόσιτον περιοχὴν ὑπάρξεως μνημειώδους οἰκοδομήματος.

Ἁγία Σοφία

Εἰς τελείως ἀπρόσιτον καὶ ὑπὸ ὕψηλῶν ὀρέων ἀποκεκλεισμένην περιοχὴν εὐρίσκεται τὸ χωρίον Ἁγία Σοφία, ἀπέχον ἀπὸ τῶν Ψαχνῶν ἕξ καὶ ἡμίσειαν ὥρας. Εἰς τὴν ἀπομεμακρυσμένην αὐτὴν περιοχὴν, ἡ ὁποία εἶναι ἀνοικτὴ μόνον εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ἐπεσημάνθησαν ἀρχαιότητες ἑλληνιστικῶν καὶ παλαιοχριστιανικῶν χρόνων. Αὗται εἶναι : 1. Ἀμφιπρόσωπος διαχωριστικὸς κιονίσκος παραθύρων ἐκ κυανολεύκου μαρμάρου, ὕψους 0,82. 2. Κιονίσκος. 3. Ἐπιτύμβιος μαρμαρίνη στήλη μετ' ἐφαρμένον πλαστικοῦ διακόσμου. 4. Τεμάχιον λευκοῦ μαρμάρου, κατεργασμένον.

Θεμέλια καὶ τμήματα τοίχων μεγάλης ἐκκλησίας διακρίνονται σαφῶς πλησίον τῆς θέσεως εὐρέσεως τῶν ἀνωτέρω ἀρχαίων. Δυστυχῶς τὸ νοτιοανατολικὸν τμήμα τῆς ἐκκλησίας ἐλλεῖπει τελείως, παρασυρθὲν ὑπὸ τῶν ὑδάτων παρακειμένου χειμάρρου. Μικρὰ ἔρευνα ἀπεκάλυπεν τμήμα τοῦ ἱεροῦ, οὐδὲν ὁμως κινητὸν εὑρημα ἔφερεν εἰς φῶς. Τοπικὴ παράδοσις ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἁγίας Ἐλένης, ἥτις ἔκτισεν ἐκεῖ μεγάλην ἐκκλησίαν. Βέβαιον εἶναι πάντως, ὅτι ἀρχαῖος οἰκισμὸς θὰ ὑπῆρχεν ὀπωσδήποτε εἰς τὴν μακρυνὴν αὐτὴν περιοχὴν.

Ἴστιαία

Τυχαῖον εὑρημα εἶναι τὸ ἐν τῷ Πίν. 134 ε εἰκονιζόμενον ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον δύο δεξιουμένων ἀλλήλας μορφῶν καὶ τὸ ἐν τῷ Πίν. 134 δ μικρὸν ἐκ μολύβδου εἰδώλιον ἐκ Λιχάδων Ἴστιαίας.

Ὦρεοὶ

Ἐξωθὶ τῶν Ὦρεῶν ἀπεκαλύφθη τυχαίως τάφος ἐκ μαρμαρίνων πλακῶν κατεσκευασμένος, ἄνευ οὐδενὸς ὁμως κτερίσματος (Πίν. 133 ε). Ἐντὸς τοῦ νέου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ὑπάρχει τμήμα ἐπιτυμβίου στήλης μετ' ἐπιγραφῆς μεταγενεστέρων χρόνων.

ΜΕΓΕΙΣΤΟ
ΧΡΗΣΤΗ ΧΕΡ[Ε]

Λάρυμνα Βοιωτίας

Περιοδεία και έρευνα εντός και περίξ του χωρίου είχαν ως αποτέλεσμα την εις τὸ Β.Α. του μέρος ἐπισήμανσιν ἐπὶ τοῦ βράχου ἰχνῶν τροχῶν ἀμαξῶν. Αὗται θὰ ἦσαν ἀσφαλῶς αἱ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μεταφέρουσαι ὄγκολίθους διὰ τὸ κτίσιμον τοῦ ἐπακτίου φρουρίου. Τὸ πλάτος τῶν αὐλάκων εἶναι 0,20 - 0,30 μ. Ἡ ἀξονικὴ ἀπόστασις περίπου 1,50 μ. Τὰ ἰχνη ὁμοιάζουν πρὸς τὰ εὐρεθέντα ἐν Ἐλευσίνι, νοτιῶς τοῦ ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Γεωργίου Μυλωνά ἀνασκαφέντος νεκροταφείου, μόνον, ὅτι τὰ ἐν Λαρύμνῃ εἶναι βαθύτερα.

Μαλεσσίνα Λοκρίδος

Κατὰ τὴν μετάβασιν τῆς Ἐπιμελητρίας Εὐβοίας εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἐγένοντο ἐνέργειαι ἀξιοποιήσεως τοῦ παλαιοῦ, κατακόσμου διὰ τοιχογραφιῶν, Καθολικοῦ τῆς Παλαιᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Δι' ἀναφορᾶς ἐζητήθη ἡ ἀναστήλωσις του καὶ ὁ καθαρισμὸς τῶν τοιχογραφιῶν του ὡς καὶ ἡ περίφραξις τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου τῶν ἀρχαίων Ἄλδων. Λεπτομερὴς μελέτη τῶν ἀναγκῶν τοῦ ναοῦ γίνεται τώρα ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως. Πλήν τοῦ πλοῦτου τῶν τοιχογραφιῶν, ὁ ναὸς ἔχει καὶ ἄφθονον πλαστικὸν ἀρχιτεκτονικὸν διάκοσμον καὶ ἐξωτερικῶς εἶναι ἐκτισμένος κατὰ τὸ πλινθοπεριβλητὸν μὲν σύστημα κάτω, ἄνωθεν δὲ τῆς διαχωριστικῆς, ἐν εἶδει πλαστικοῦ κυματίου διαμορφώσεως, ζώνης κατὰ τὸ ψευδοῖσόδομον σύστημα. Τοῦ χώρου τῶν Ἄλδων ἡ περίφραξις ἐγένετο διὰ χορηγίας τοῦ Ὑπουργείου.

Εἰς τὸν περίβολον τῆς σημερινῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εὐρέθη τμήμα ἐπιτυμβίου στήλης (Πίν. 134 γ), φερούσης ἀνάγλυφον πολεμιστὴν μετ' ἀνεμιζομένης χλαμύδος καὶ δόρατος εἰς τὴν δεξιάν. Ἐγένετο ἐνέργεια μεταφορᾶς του εἰς τὸ Μουσεῖον Θηβῶν. Ὑπεράνω τῆς εἰσόδου τῶν κελλιῶν ἐπεσημάνθη ἐντετειχισμένη τετράγωνος, πλευρᾶς 0,31, πλάξ μετὰ ὄραιότητος ἀναγλύφου παραστάσεως, κλασσικῆς ἀληθῶς τεχντροπίας. Ἴππεὺς ἐπὶ ὄραιου ἵππου καὶ ἐμπροσθεν αὐτοῦ νέος μετὰ βραχέος χιτῶνος, προσφέρων ἄμνόν. Πρὸ τούτου κλασσικὸς βωμὸς μετ' ἀνθεωπῆς διακοσμῆσεως. Ἴσως νὰ πρόκειται περὶ προσφάτου ἀντιγράφου ἐπὶ εὐτελοῦς ὕλης, διότι ἡ ἐξ ἀποστάσεως δύο μέτρων ἐξέτασις του τοιαύτην ἐντύπωσιν ἐμποιεῖ. Ἴσως ὁμοίως πρόκειται καὶ περὶ γνησίου ἀναγλύφου. Τὸ θέμα πάντως χρήζει ἐξετάσεως.

ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΙΣ - ΠΕΡΙΦΡΑΣΕΙΣ

Εἰς ἐπίμετρον ἀναφέρομεν τὰς ἀναστηλωτικὰς ἐργασίας, αἵτινες ἐγένοντο εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐβοίας. Ἐν Χαλκίδι τὸ Μουσουλμανικὸν Τέμενος ἀνεστηλώθη σχεδὸν τελείως διὰ νὰ μετατραπῆ εἰς Μουσεῖον Μεσαιωνικῆς Τέχνης. Τὸ φρούριον τοῦ Καρὰ-Μπαμπὰ ἀνεστηλώθη κατὰ τὴν νότιον πλευρὰν καὶ τὸν πυλῶνα του. Τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Χαλκίδος περιεφράχθησαν. Ἐγένετο ὁ καθαρισμὸς τῶν τοιχογραφιῶν καὶ ἡ ἀναστήλωσις πολλῶν βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν τῆς Εὐβοίας καὶ Σκύρου (Ἁγ. Νικολάου καὶ Ζωοδόχου Πηγῆς Ἄνω Βάθειας, ναοῦ Παναγίας Ἀλιβερίου⁵, Ἁγίας Θεκλῆς Ἀδλωναρίου⁶, Ἐπισκοπῆς καὶ Ἁγίου Δημητρίου Σκύρου κτλ.).

Τέλος ἐγένοντο ἐνέργειαι κηρύξεως τῶν ὡς ἱστορικῶν διατηρητέων μνημείων τῶν Ἐνετικῶν Πύργων Πολιτικῶν, Καδδίου Καρυστίας καὶ Καρύστου. Ἐκ τούτων ὁ πύργος τῶν Πολιτικῶν ἀπληλοτριώθη, οἱ δ' ἄλλοι δύο ἐκηρύχθησαν ὡς ἱστορικὰ διατηρητέα μνημεῖα.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ Κ. ΑΝΑΡΕΩΜΕΝΟΥ

*

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΒΟΙΩΤΙΑΣ
ΚΑΙ ΕΥΒΟΙΑΣ

ΒΟΙΩΤΙΑ

Εἰσαγωγικά : Ὁ Ἐπιμελητὴς Παῦλος Λαζαρίδης ἐπεσκέφθη κατ' ἐπανάληψιν τὰ σημαντικώτερα μνημεῖα τῆς Βοιωτίας, ὡς τὴν Παναγίαν Σκριποῦν, τὸν Ἅγιον Νικόλαον στὰ Καμπιά καὶ τὴν Μονὴν Ὁσίου Λουκᾶ καὶ παρηκολούθησε τὰς κατὰ καιροὺς διενεργηθείσας ἐργασίας συντηρήσεως καὶ ἀναστηλώσεως τούτων. Πλήν αὐτῶν ὁμοίως ἐξετάσθησαν καὶ ἕτερα μνημεῖα, ἔχοντα κατὰ τόπους ὡς ἐξῆς :

ΘΗΒΑΙ

1. Ἅγιος Γεώργιος

Εἶναι ναὸς τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας. Τρίκλιτος βασιλικὴ μετὰ ξυλόγλυπτον τέμπλον, εἰκονοστάσιον, ψαλτήρια κ.λ.π.

2. Ἅγιοι Ἀπόστολοι

Μικρὰ μονόκλιτος, ξυλόστεγος βασιλική. Ἐχουν χρησιμοποιηθῆ ἀρχαῖα γλυπτὰ εἰς τὴν τοιχοποιίαν.

3. Ἁγία Ἐλεοῦσα

Ὁμοία μετὰ τὴν προηγουμένην. Κατεγρᾶφη πα-

5. Ἄνδρ. Ἰωάννου « Βυζαντινὰ Εὐβοίας » σελ. XVIII.

6. Αὐτόθι σελ. XVIII.

λαιοχριστιανική βάσις ὕψους 0,26 μ. καὶ τμήματα κιόνων ἐκ γρανίτου καὶ μαρμάρου διαμ. 0,48 μ.

4. Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος

Τιμώμενος σήμερον καὶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Ἄνεσκάφη παλαιότερον ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Σωτηρίου. Κατεγράφησαν τρεῖς ἀμφικιονίσκοι ὕψ. 1,78 μ., δύο ἐπιθήματα μὲ ἀναγλύπτους σταυρούς ἐντός κύκλων, δύο ἰωνικά κιονόκρανα μετὰ ἐπιθημάτων καὶ ἐπιγραφαὶ δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Σωτηρίου (ΑΕ 1924 σ. 1 - 24).

5. Παναγία ἡ Λότζια (Μητροπολιτικός ναός)

Τρίκλιτος βασιλικὴ ἐποχῆς Φραγκοκρατίας μὲ νεωτέραν προσθήκην νάρθηκος. Κατεγράφησαν ἐξῶθεν τοῦ ναοῦ δύο τμήματα κιόνων μαρμαρίνων.

6. Ἁγία Φωτεινὴ

Ἄνασκαφεῖσα παλαιότερον (ΑΒΜΕ Τόμ. Ε'. 144 - 147), ἀνεστηλώθη ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως Ἄναστηλώσεως.

7. Ἅγιος Λουκάς Νεκροταφεῖον

Νεωτέρα ἐκκλησία τοῦ τύπου τῆς σταυροειδοῦς βασιλικῆς μετὰ τρούλλου. Ἐντός τοῦ Διακονικοῦ τοῦ Ἱεροῦ ὑπάρχει μεγάλη μαρμαρινὴ σαρκοφάγος μήκους 2,69 μ., ὕψ. 1,18 μ. καὶ πλάτους 1,25 μ., καλυπτομένη διὰ σαμαρωτοῦ καλύμματος μετὰ φολίδων.

Αἱ μακραὶ πλευραὶ χωρίζονται εἰς τρία τετράγωνα πλαίσια. Ἐπὶ τοῦ μεσαίου ὑπάρχει ἐπίγραμμα, εἰς τὰ δύο πλάγια ἀνά εἰς ὀκτάφυλλος ρόδαξ.

8. Ἅγιος Δημήτριος

Ἡ ἐκκλησία αὕτη, καλουμένη συνήθως καὶ Μεγάλῃ Παναγίᾳ, ἀνηγέρθη τὸ 1867. Εἰς τὴν τοιχοποιίαν ἔχει χρησιμοποιηθῆ πλῆθος ἀρχαίων καὶ βυζαντινῶν γλυπτῶν (ΑΒΜΕ Τομ. Ε' 141 - 143) χαρακτηριστικὰ δείγματα τῶν ὁποίων παρέχει ὁ Πίν. 135 α - δ. Ἐντός τοῦ ναοῦ κατεγράφησαν αἱ ἑξῆς εἰκόνες: 1) Θεοτόκος δεξιοκρατοῦσα, 2) Κοίμησις τοῦ 1622, 3) Οἱ Ἅγιοι Τεσσαράκοντα Μάρτυρες, 4) οἱ Ἅγιοι Θεόδωροι μὲ σκηνὰς τοῦ μαρτυρίου τῶν, 5) Ἅγιοι Ἀπόστολοι, 6) Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, 7) αἱ Ταξιαρχαὶ τῶν Ἀγγέλων φέρουσαι ἐντός δίσκου τὸν Χριστόν. Ἐπιγραφή *Χεῖρ Ἁθανασίου Ἐπισκόπου Θηβῶν ΑΨΜΔ*, 8) Ἅγιος Σπυρίδων. Αἱ ὡς ἄνω εἰκόνες εἶναι δείγματα καλῆς τέχνης.

9. Ἁγία Αἰκατερίνη

Ἐπόγειον κτηρίου μετατραπὲν εἰς ναῦδριον ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἐχει ὑποστῆ μετατροπᾶς, ἐσχάτως δὲ ἀνηγέρθη ἐπ' αὐτοῦ ναῖσκος. Ἐντός τῆς κρύπτης κατεγράφησαν αἱ εἰκόνες: 1) Χριστός

μὲ τὰ τέσσαρα σύμβολα καὶ δύο ἀγγέλους καὶ μὲ τὴν ἐπιγραφὴν *Χεῖρ Ἁθανασίου Ἀρχιερέως Θηβῶν ΑΨΠΔ*, 2) Ὁ Ἅγ. Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος.

10. Ἅγιος Ἀθανάσιος

Μικρὰ τρίκλιτος βασιλικὴ. Κατεγράφησαν τέσσαρα τεμάχια μαρμαρίνων κιόνων καὶ τὸ ἥμισυ θωρακίου μὲ γλυπτὸν διάκοσμον ροδάκων.

11. Ἅγιος Νικόλαος

Μονόκλιτος ξυλόστεγος βασιλικὴ ἔσωτ. διαστ. 9,90 X 6,20 μ. Εἰς τὴν τοιχοποιίαν ἔχουν χρησιμοποιηθῆ μαρμαρίνα μέλη μὲ βυζαντινὸν γλυπτὸν διάκοσμον μυθικῶν φανταστικῶν ζώων, ἀνισοσκελεῖς σταυρούς, ρόδακας ὀκτάφυλλους, κληματίδα κ.λ.π. (Πίν. 136 α).

ΣΧΗΜΑΤΑΡΙ - ΤΑΝΑΓΡΑ

1. Ἅγιος Ἰωάννης Πρόδρομος Νεκροταφεῖον

Εὐρίσκεται περὶ τὰ 400 μ. ἐξῶθι τοῦ χωρίου Τανάγρα. Εἶναι ναός σταυροειδῆς ἐγγεγραμμένος μετὰ τρούλλου (βλ. Ἰ. Κουμανοῦδη καὶ Ν. Μουτσοπούλου, Μελέτη τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς ναῶν τινῶν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Τεχνικά Χρονικά, τεύχ. 401 - 402, Ἀθῆναι 1957).

Ὁ ναός λόγφ σεισμικῶν δονήσεων καὶ καθιζήσεων τοῦ ἐδάφους εὐρίσκεται εἰς ἐπικίνδυνον κατάστασιν. Μεγάλαι ρωγαὶ καθ' ὅλον τὸ ὕψος τῶν τοίχων ἀπειλοῦν μὲ τελείαν κατάρρευσιν τὸ κτίσμα (Πίν. 136 γ). Εἶναι ἐπάναγκες νὰ γίνουν τὸ ταχύτερον αἱ δέουσαι ἐργασίαι στερεώσεως καὶ ἐξασφαλίσεως τοῦ μνημείου.

Λείψανα τοιχογραφιῶν σώζονται ἀκόμη ἐπὶ τῶν ἐπιφανειῶν τῶν τοίχων. Χαρακτηριστικὸν δείγμα τούτων ἦτο ἡ κεφαλὴ τοῦ Παντοκράτορος εἰς τὸν θόλον. Ἡ τοιχογραφία αὕτη ἀπεκολλήθη καὶ ἐπισκευασθεῖσα καταλλήλως, μετεφέρθη εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν.

Ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιφανειῶν τῶν τοίχων ὑπάρχουν χαράγματα καὶ ἀκιδογραφήματα. Ἐξωτερικαὶ διαστάσεις τοῦ ναοῦ 7,46 - 7,45 X 7,37 μ. Χρονολογία 12ος αἰών.

2. Ἁγία Παρασκευὴ (Πίν. 136 β καὶ 137 γ)

Περὶ τὰ 100 μέτρα βορείως τῆς προηγουμένης (βλ. Κουμανοῦδη - Μουτσοπούλου ἔ. ἀ.). Εἶναι τοῦ ἰδίου τύπου μὲ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην. Ὁ τρούλλος ἔχει καταρρεύσει μετὰ τμήματος τῶν κεραιῶν. Τὸ κτίσμα ἔχει ἐπιχρῶσθῆ κατὰ τὸ ἥμισυ. Σῶζεται ἐν ἀρχαίῳ ἰωνικὸν κιονόκρανον καὶ ἐν παλιοχριστιανικὸν μὲ ὑδροχαρῆ φύλλα. Ἐχει ἀνάγκην ἀναστηλώσεως. Ἐξωτερικαὶ διαστάσεις 6,30 X 5,88 μ.

ΛΕΒΑΔΕΙΑ

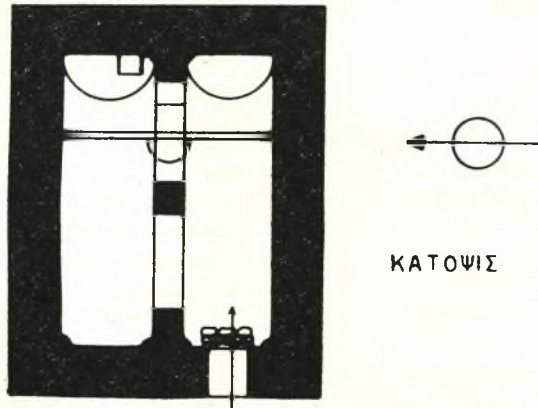
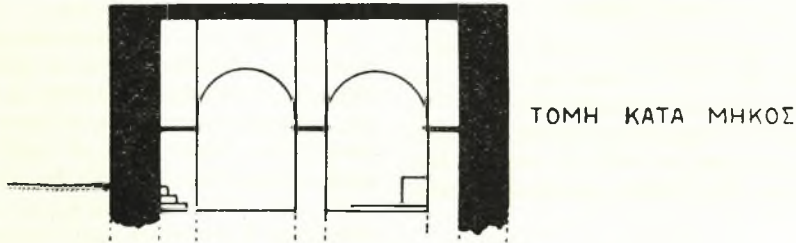
1. Φρουρίον

Ἐγένετο ἡ ἐξέτασις τῆς καταστάσεως τοῦ ὄχυρου. Διεπιστώθη ὅτι πλείστα σημεῖα αὐτοῦ ἀπειλοῦνται ὑπὸ καταρρεύσεως, κυρίως δὲ ὁ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κάστρου ὑψοῦμενος πύργος καὶ ὁ ἕτερος παρά τὰς πηγὰς (Πίν. 137 α).

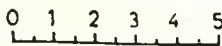
Ἐνευρέθη ἰωνικὸν κιονόκρανον μετ' ἐπιθήματος παρά τὴν εἴσοδον τοῦ θολωτοῦ τάφου τοῦ Μινίου (Πίν. 138 δ).

2. Ναὸς Ἁγίου Γεωργίου (ἐντὸς τοῦ χωρίου)

Μονόκλιτος καμαροσκεπὴς ναὸς μετὰ μεταγενεστέρου νάρθηκος. Κατάγραφος ἐσωτερικῶς διὰ

ΛΕΒΑΔΕΙΑ
Ἁγ. Βαρβάρα

2. Ἁγία Βαρβάρα (Κρύπτη)

Εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν τῷ μέσῳ τοῦ φρουρίου. Ἄλλοτε ἦτο δεξαμενὴ ὕδατος διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ φρουρίου, τώρα ἔχει μετατραπῆ εἰς δίκλιτον ναῦδριον (Σχεδιογρ.).

ΟΡΧΟΜΕΝΟΣ

1. Ναὸς Σκριποῦς

Μελέτη τῶν προβλημάτων καὶ ὑπόδειξις μέτρων διὰ τὴν ἐπισκευὴν καὶ στερέωσιν τῶν τοιχογραφιῶν (Πίν. 138 γ) καὶ τὴν ἐν γένει ἀποκατάστασιν καὶ ἐδρεπῆ ἐμφάνισιν τοῦ μνημείου.

τοιχογραφιῶν τοῦ 1751 διατηρουμένων καλῶς. Σῶζεται ἐπιγραφή :

« Ἀρχιρατεύοντος τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἁγίου Ἀταλάντης (Β) Κυρίου Κῆ Νικηφόρου Ἰστορήθη ὁ πάνσεπτος οὗτος ναὸς τοῦ πανδόξου καὶ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπεοφόρου διὰ ἐξόδου τῶν Χριστιανῶν τοῦ χωρίου τούτου ἐφιμερεύοντος ο ἠκονομος ΠαΠαναγ(τασίο) υ τοῦ Χανιάτου καὶ σακ(ελλαρίου) ΑΨΝΑ ».

Εἰς τὴν τοιχοποιίαν ἔχουν χρησιμοποιοηθῆ καὶ τινὰ βυζαντινὰ γλυπτὰ (Πίν. 137 β).

3. Ἅγιος Σώζων

Τρίκογχος ναύσκος μετά τρούλλου. Ἐχει ἀνάγκη ἀναδείξεως δι' ἀφαιρέσεως τῶν περι αὐτὸν χρωμάτων. Ὁ τρούλλος εἶχεν ἀποκατασταθῆ ὑπὸ τῆς Ἐφορείας δι' ἀφαιρέσεως τῶν μεταγενεστέρων κονιαμάτων (Πίν. 139 β). (Ὁρλάνδος, Α.Β.Μ.Ε. τ. Α', 1935, σ. 110, εἰκ. 5,δ).

4. Ἅγιος Ἀνδρέας

Μικρὸς καμαροσκεπὴς ναύσκος, ἐξωτερικῶν διαστάσεων 9,20 X 5,40 μ. εὑρισκόμενος ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὁδοῦ τοῦ Βοιωτικῆς Κηφισσοῦ. Ἐσωτερικῶς εἶναι κατάγραφος ἐκ καλῶς διατηρουμένων τοιχογραφιῶν τοῦ 1755, ὡς διδάσκει ἐπιγραφὴ ἀνωθεν τοῦ μικροῦ παραθύρου, ἔχουσα οὕτω :

IC	XC
NI	KA

† Ἀνεστορίθη ὁ Θεὸς
 = Κ, [αι] πάνσεπτος Ναός οὗτος
 = τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου καὶ Πανευ
 = φήμου ἀποστόλου ΑΝΔΡΕΥ τοῦ Προτοκλίτου
 = Ἀρχηρατεύοντος τοῦ Θεοφι
 = λεστάτου καὶ Λογιότατου ἐπισκό
 = που Ταλαντίου ΚΥ ΚΥ ΚΥΡ
 = Νικηφόρου. Διὰ ἐξόδου
 = τῶν Χριστιανῶν. ἐκ[κ]ομης
 Κ Ἀραποχωρίου = ἐν ἔτι Α Ψ Ν Ε
 1755 ἀπριλίου 14

Τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναφερόμενον Ἀραποχωρί ἢ το παλαιὸν χωρίον κείμενον περὶ τὸ 1.5 χιλιόμετρον βορειότερον. Ἡ διάταξις τῶν θεμάτων ἀκολουθεῖ τὴν συνήθη κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα. Ἐκάστη δηλαδὴ πλευρὰ διαιρεῖται καθ' ὄψος εἰς τρεῖς ζώνας, ἑτέρα δὲ ζώνη ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς κλειδῆς τῆς καμάρας. Εἰς τὴν ζώνην αὐτὴν εἰκονίζονται ἐντὸς δίσκων ὁ Δίκαιος Ἀβραάμ, ὁ Παντοκράτωρ καὶ εἰς Ἀρχάγγελος.

Νοτία πλευρά. Ἡ κάτω ζώνη καταλαμβάνεται ἀπὸ μίαν σειρὰν 11 ὀλοσώμων ἁγίων, ἡ δευτέρα ἀπὸ στηθάρια μὲ ἁγίους. Εἰς τὴν τρίτην εἰκονίζονται κατὰ σειρὰν ἀπὸ τοῦ ἀνατολικῆς ἄκρου πρὸς δυσμὰς : ἡ Φιλοξενία, ἡ Γέννησις, ἡ Ὑπαπαντή, ἡ Βάπτισις, ἡ Ἐγερσις τοῦ Λαζάρου καὶ ἡ Βαῖοφόρος.

Βορεία πλευρά. Παρατηρεῖται ἡ ἴδια διάταξις. Εἰς τὴν κάτω ζώνην εἰκονίζονται 10 ὀλόσωμοι ἅγιοι, εἰς τὴν δευτέραν στηθάρια ἁγίων καὶ εἰς τὴν τρίτην συνεχίζονται αἱ μεγάλαι ἑορταὶ (ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς) ὁ Χριστὸς πρὸ τοῦ Πιλάτου, ἡ Μαστίγωσις, ὁ Ἐλκόμενος ἐπὶ Σταυροῦ

(Πίν. 138 α), ὁ Θρῆνος, ἡ εἰς Ἄδου Κάθοδος καὶ ἡ Ψηλάφισις τοῦ Θωμᾶ.

Εἰς τὸ τμήμα τῆς καμάρας ὑπεράνω τοῦ Ἱεροῦ εἰκονίζεται ἡ Ἀνάληψις καὶ ἡ Πεντηκοστή, εἰς τὴν κόγχην τῆς Προθέσεως ἡ Ἄκρα Ταπεινώσις καὶ ὑπεράνω αὐτῆς τὸ Ὄραμα τοῦ Πέτρου Ἀλεξανδρείας. Ἀπέναντι δὲ τῆς Προθέσεως καὶ κάτωθεν τῆς Φιλοξενίας εἰκονίζεται ὁ Ἅγιος Σπυρίδων καὶ ὁ Ἅγιος Χαράλαμπος.

Ἀνατολικὸς τοίχος. Εἰς τὸ τεταρτοσφαιρίον ἡ Πλατυτέρα. Κάτωθεν αὐτῆς, ἐξ ἀριστερῶν : ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, τὸ Ἅγιον Ποτήριον περιέχον τὸν Ἄρτον Ζωῆς, ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριήλ, ὁ Ἅγιος Βασίλειος καὶ ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος.

Εἰς τὴν λωρίδα μεταξὺ τῆς κόγχης καὶ τῆς καμάρας : ἄνω ἡ Ἐτοιμασία (δηλ. ὁ θρόνος κενός), χαμηλότερον ὁ Εὐαγγελισμὸς, κάτωθεν τοῦ Γαβριήλ ὁ Πρωτομάρτυς Στέφανος, κάτωθεν τῆς Θεοτόκου ὁ Ἅγιος Νικόλαος ὁ Μυρῶν.

Δυτικὸς τοίχος. Ἡ Δευτέρα Παρουσία.

5. Ἅγιος Νικόλαος εἰς τὰ Καμπιά

Ἐγινε νέα ἐξέτασις τοῦ κτίσματος καὶ ἐμελετήθησαν τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν διὰ τὴν ἀνακεράμωσιν του, τὴν ἀποκατάστασιν τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων καὶ τὴν συντήρησιν τῶν τοιχογραφιῶν τῆς Κρύπτης (Πίν. 139 α, γ, 138 β, 140). Κατεγράφησαν :

α'. ὠραῖον ἰωνικὸν κιονόκρανον μετ' ἐπιθήματος, ὕψους 0,32 μ. Διαστάσεις ἐπιθήματος 0,475 X 0,68 μ.

β'. Ἐτερον ὁμοῖον ἰωνικὸν κιονόκρανον, ὕψους 0,30 μ. Διαστάσεις ἐπιθήματος 0,43 X 0,70 μ. (Πίν. 140 ε).

γ'. Τμήμα θωρακίου ἐκ φαιοῦ μαρμάρου μετὰ γλυπτοῦ πτηνοῦ καὶ κοσμήματος.

δ'. Τμήμα πεσίσκου τέμπλου, τετραγώνου διατομῆς μετὰ συμφύτου ὀκταπλεύρου κιονίσκου.

ε'. Ἐπιθήμα, ὕψους 0,15 μ., μήκους 0,56 μ. Ἐπὶ τῆς πλαγίας στενῆς πλευρᾶς φέρει γλυπτὸν ἰσοσκελῆ σταυρὸν, τὰς βραχυγραφίας IC, XC, NI, KA καὶ τὴν χρονολογίαν 1702.

στ'. Δύο ἐπιθῦρα μετὰ ὠραίου γλυπτοῦ διακόσμου καὶ πτηνοῦ.

ΟΙΝΟΗ (ΜΑΖΙ)

Ἐπίσκεψις ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ : α'. τῆς ἀνεσκαμμένης παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἐλευθερῶν, β' τῶν σωζομένων ὀχυρώσεων τῆς ἀρχαίας Οἰνός. Διεπιστώθη ὅτι τὸ τεῖχος (πλ. 2,85 μ.) εἶχε χρησιμοποιηθῆ καὶ κατὰ τὴν κυρίως βυζαντινὴν περίοδον. γ'. τῆς Μονῆς Ὁσίου Μελετίου. Ἐγένετο καταρτισμὸς προγράμματος ἐργασιῶν συντηρήσεως.

ΕΥΒΟΙΑ

Εισαγωγικά : Ο Έφορος κ. Μ. Χατζηδάκης περιώδευσε κατά τὰ ἔτη 1955 καὶ 1957 εἰς Εὐβοίαν καὶ ἐπεσκέφθη τὰ σημαντικώτερα βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς νήσου ὡς ἀκολούθως :

1. Τὴν *Μονὴν Ἀρμᾶ* (Πίν. 141 α), εἰς τὸν νάρθηκα τοῦ καθολικοῦ τῆς ὁποίας σώζονται τοιχογραφαίαι τοῦ 17ου αἰῶνος, ἐντὸς δὲ τοῦ ναοῦ φορηταὶ εἰκόνες καλῆς τέχνης τῆς ἰδίας ἐποχῆς.

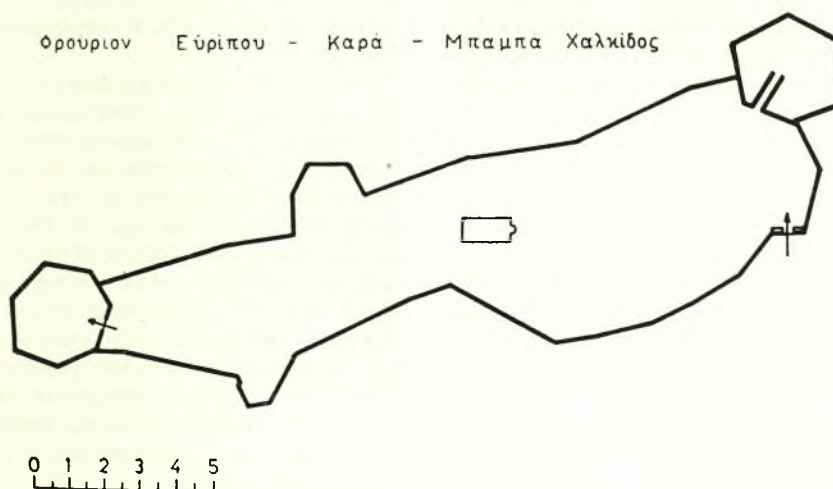
2. Εἰς *Χωρίον Φύλλα* τὴν Παναγίαν Ριζοκα-

ρείας. Ἀπεκαλύφθη ἐνδιαφέρον ψηφιδωτὸν δάπεδον (Τὸ Ἔργον 1960, σ. 53 - 55).

10. *Μονὴν Γαλατᾶκη*, μὲ ναὸν ἀγιορειτικοῦ τύπου 16ου αἰῶνος καὶ τοιχογραφίας τοῦ τέλους τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος.

Προέτεινε τὴν στερέωσιν καὶ ἐπισκευὴν τῶν ὡς ἄνω ναῶν καὶ τὴν ἀνακήρυξίν των εἰς μνημεῖα.

Καὶ ὁ Ἐπιμελητὴς περιώδευσεν ἐπανειλημμένως εἰς Εὐβοίαν καὶ ἐξήτασε τὰ μνημεῖα αὐτῆς ὡς ἑξῆς :

στρώτισαν μὲ τοιχογραφίας τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ τὸ βυζαντινὸν τρίκογχον ἱερὸν ἐντὸς τοῦ νέου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἔνθα σώζονται τοιχογραφαίαι.

3. Εἰς *Ἀλιβέριον* τὸν ναῖσκον τῆς Παναγίας μὲ τοιχογραφίας τοῦ 14ου αἰῶνος.

4. Εἰς *Χωρίον Ἁγ. Λουκάς*, τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Νικολάου, τῆς ἐρήμου μονῆς λεγομένης Κορακίης, μὲ τοιχογραφίας τοῦ 17ου αἰῶνος.

5. Εἰς *Πυργί*, τὸν σταυρεπίστεγον ναὸν τοῦ Σωτῆρος μὲ τοιχογραφίας τοῦ 14ου αἰῶνος.

6. Εἰς *Ἀδλωνάριον*, τὸν τρίκλιτον σταυρεπίστεγον ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἔνθα σώζονται λείψανα τοιχογραφιῶν.

7. Εἰς *Σπηλιές*, τὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως, μὲ τοιχογραφίας τοῦ 1311.

8. Εἰς *Χωρίον Ἁγ. Θέκλα*, τὸν σταυρεπίστεγον ναὸν τῆς Ἁγ. Θέκλας μὲ τοιχογραφίας τοῦ 14ου αἰῶνος.

9. Εἰς *Λίμνην*, τὰ ἑρείπια σημαντικοῦ παλαιοχριστιανικοῦ κτίσματος, τοῦ ὁποίου ἤρχισε τὴν ἀνασκαφὴν, δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐται-

1. Χαλκίς

Τὰ παλαιοχριστιανικὰ καὶ βυζαντινὰ γλυπτὰ τοῦ Μουσείου Χαλκίδος.

Τὰ μεσαιωνικὰ μνημεῖα τῆς πόλεως.

Τὸ Φρούριον Εὐρίπου — Καρὰ Μπαμπὰ —, τῆς κατόψεως τοῦ ὁποίου ἐγένετο σχεδιάσμα (βλ. ἄνω) καὶ συνετάγη ἑκθεσις ἐπισκευῆς τῶν ἐτοιμορρόπων αὐτοῦ τμημάτων (Πίν. 141 γ, δ).

2. Ψαχνὰ

Τὸν μετεσκευασμένον νῦν βυζαντινὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Καλυβίτη, ἔνθα σώζονται τμήματα βυζαντινῶν τοιχογραφιῶν καὶ ἰκανὸς ἀριθμὸς βυζαντινῶν γλυπτῶν (Πίν. 141 β).

Τὰ ἑρείπια τοῦ βυζαντινοῦ κτίσματος τῆς Ἁγ. Τριάδος Κριεζιώτη καὶ τὸ ἀνασκαφέν ἐσχάτως παλαιοχριστιανικὸν κτίσμα.

Τὰ ἑρείπια τοῦ μεσαιωνικοῦ ὄχυροῦ Καστρί.

3. Γυμνὸν

Τὸν ἀρχικῶς σταυρεπίστεγον βυζαντινὸν ναὸν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, κοινῶς Ἁγία, ὅστις ἀπὸ τοῦ

1895 μετετράπη εις μονόκλιτον ξυλόστεγον. Σώζονται τμήματα τοιχογραφιών 17ου-18ου αιώ-
νος. Δύο ἀρχαῖαι ἐπιγραφαὶ ἔχουν χρησιμοποιη-
θῆ ὡς οἰκοδομικὸν ὕλικόν.

4. Μονήν Ἀρμᾶ

Ἐγένετο ἀποτόπωσις τῆς Μονῆς ταύτης.

ΧΑΛΚΙΣ

1. Φρούριον Εὐρίπου (Καρά-Μπαμπά)

Ἐπὶ τοῦ Ἐπιμελητοῦ ἐγένετο πρόχειρος μέ-
τρησις τοῦ τείχους ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας συνε-
τάγη ἡ παρατιθεμένη κάτοπις αὐτοῦ (Σχεδ. σ. 157).
Ἡ τοιχοποιία ἔχει ὑποστῆ εἰς πολλὰ σημεῖα ζη-
μίας, τῶν ὁποίων ἐζητήθη ἡ ἐπισκευή, ἥτις καὶ
ἐγένετο ὑπὸ τῆς Ἐπιμελητείας Ἀρχαιοτήτων
Χαλκίδος.

Ἰδιαιτέρας σημασίας εἶναι οἱ δύο πολυγωνικοὶ
πύργοι εἰς τὰ ἄκρα τῆς κατόψεως, ἐκ τῶν ὁποίων
ὁ δυτικὸς ἀποτελεῖ, προφανῶς, τὸν ἀρχικὸν πυ-
ρῆνα τοῦ ὄχυροῦ. Εἰς τὴν τοιχοποιίαν του ἔχει
χρησιμοποιηθῆ τμῆμα βυζαντινοῦ θωρακίου.

Ἡ ἐντὸς τοῦ φρουρίου ἐκκλησία τοῦ Προφήτου
Ἡλίας εἶναι μεταγενεστέρα ἄνευ σημασίας.

2. Βασιλικὴ Ἁγίας Παρασκευῆς

Ἐξητάσθη τὸ «Βαπτιστήριον» εὑρισκόμενον
ἐντὸς ἰδιωτικῆς οἰκίας, κειμένης εἰς ἀπόστασιν
30 μ. περίπου πρὸς δυσμάς.

3. Τζαμί

Ἐξητάσθη ἡ κατάσταση τοῦ κτίσματος καὶ
ἐζητήθη ἡ ἐπισκευὴ καὶ τακτοποιήσις αὐτοῦ.

4. Μουσεῖον

Κατεγράφησαν καὶ ἐφωτογραφήθησαν τὰ σπου-
δαιότερα τῶν παλαιοχριστιανικῶν καὶ βυζαντι-
νῶν γλυπτῶν (βλ. Ν. Γιαννοπούλου, ἐν Δελτίῳ
Χ.Α.Ε. Περίοδ. Β' Τομ. Α' τ. Γ' καὶ Δ', σ. 88 - 119).

ΣΚΥΡΟΣ

Εἰς Σκύρον ὁ Ἔφορος ἐξήτασε 26 ναοὺς ἐντὸς
τῆς πόλεως καὶ εἰς τὰ περίχωρα, οἱ πλείστοι τῶν
ὁποίων παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον εἴτε ἀπὸ ἀρχι-
τεκτονικῆς ἀπόψεως, εἴτε ἀπὸ εἰκονογραφικῆς
διακοσμῆσεως καὶ φορητῶν εἰκόνων. Προέτεινε
τὴν ἐκτέλεσιν ἐργασιῶν συντηρήσεως καὶ ἐπι-
σκευῆς αὐτῶν ὡς καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ὡς μνη-
μείων.

ΠΑΥΛΟΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

*

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ - ΦΩΚΙΔΟΣ

ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΔΕΛΦΩΝ

Τὸ Μουσεῖον τῶν Δελφῶν, ἂν καὶ ὀλίγα μόνον
ἔτη πρὸ τοῦ πολέμου (1935 - 1936) εἶχεν ἐπεκτα-
θῆ καὶ ἐπισκευασθῆ, δὲν παρεῖχε τὰς προϋποθέ-
σεις ὥστε τὰ προβλήματα τῆς ἀναδιοργανώσεώς
του νὰ ἀντιμετωπισθοῦν σύμφωνα με τὰς νέας
μουσειακὰς ἀντιλήψεις.

Οἱ χώροι τοὺς ὁποίους διέθετε καὶ δὴ οἱ βοη-
θητικοὶ ἦσαν ἀνεπαρκεῖς, ἡ δὲ διάταξις καὶ κατα-
σκευὴ τῶν αἰθουσῶν τοῦ ἀντιεπιστημονικῆ καὶ
ἀνταισθητικῆ.

Ἡ πρώτη ἐνέργεια πρὸς βελτίωσιν τῶν πολλῶν
καὶ μεγάλων ἐλλείψεων του ἐγένετο κατὰ τὸ 1956
με τὴν κατασκευὴν μιᾶς μεγάλης ἀποθήκης εἰς
τὸν χώρον τῆς πρὸ τοῦ Μουσείου πλατείας.

Ἡ πλήρης ἀνανέωσις τοῦ Μουσείου ἀπεφασί-
σθη τὸ 1958 συγχρόνως πρὸς τὰ ἀναληφθέντα
ἔργα τουριστικῆς ἀξιοποιήσεως τῆς περιοχῆς.

Χάρις εἰς τὸ θερμὸν ἐνδιαφέρον τοῦ Προέδρου
τῆς Κυβερνήσεως κ. Καραμανλῆ, ἐχορηγήθησαν
σημαντικαὶ πιστώσεις διὰ τὴν πραγματοποιήσιν
μεγάλης ἐκτάσεως οἰκοδομικῶν ἐπισκευῶν ἥδη
τὸ Μουσεῖον ἐκτὸς τῶν εὐρυχώρων καὶ μετὰ καλὸν
φωτισμὸν αἰθουσῶν ἐκθέσεως, περιλαμβάνει καὶ
καταλλήλους χώρους ἀποθηκέυσεως, ἐργαστήρια
καὶ δύο μεγάλα γραφεῖα.

Αἱ οἰκοδομικαὶ ἐργασίαι ἤρχισαν κατὰ τὸ θέ-
ρος τοῦ 1958 ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων τοῦ ἀρχιτέκτο-
νος κ. Π. Καραντινοῦ, ἐξετελέσθησαν δὲ σταδια-
κῶς διὰ νὰ μὴ παρεμποδισθῆ ἡ λειτουργία τοῦ
Μουσείου, τὸ ὅποιον καὶ ἐλειτούργησε κανονικῶς
καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν ἐργασιῶν.

Πρῶτον, εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ Μουσείου καὶ
εἰς τὴν θέσιν ὅπου ὑπῆρχεν ἡ βεράντα κατεσκευά-
σθη μία μεγάλη αἶθουσα μήκους 40 μ. καὶ πλά-
τους 5 μ., προοριζομένη διὰ τὴν ἐκθεσιν ἀγγείων
καὶ μικροτεχνημάτων. Ἡ πρὸς Α. ὑαλόφρακτος
πλευρὰ τῆς, δίδει ἄφθονον φῶς εἰς τὴν αἶθουσαν,
ἐνθ' συγχρόνως μετριάζει τὴν δυσάρεστον ἐντύ-
πωσιν τοῦ μικροῦ σχετικῶς ὕψους τῆς (3 μ.),
ἐπιβληθέντος ἐκ τῆς θέσεως τῶν παραθύρων τῶν
ὀπισθεν αἰθουσῶν.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς κατασκευῆς
τῆς αἰθούσης ταύτης ἤρχισεν (θέρος 1959) ἡ
ἐπισκευὴ τῶν αἰθουσῶν τοῦ Μουσείου. Κατεδα-
φίσθησαν ἐξ ὀλοκλήρου καὶ ἀνακατεσκευάσθη-
σαν, πλατύτεροι κατὰ δύο μέτρα καὶ μετὰ διάταξιν
ἀνάλογον πρὸς τὰ ἐκτεθησόμενα ἔργα, αἱ τρεῖς
μικραὶ αἰθουσαι, ὅπου πρότερον ἦσαν ἐκτεθειμέ-
να τὰ ἀγγεῖα. Τῆς αἰθούσης τῶν Σιφνίων μετε-